

THIẾT KẾ QUY TRÌNH TỔ CHỨC HOẠT ĐỘNG GIÁO DỤC NGOÀI GIỜ LÊN LỚP CHO HỌC SINH TIỂU HỌC THEO QUAN ĐIỂM HOẠT ĐỘNG HỌC TẬP

ThS. PHẠM PHÚ CAM*

1. Lí luận giáo dục học hiện đại và thực tiễn sinh động trong giáo dục tiểu học đã chứng minh: hình thức hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp (HĐGDNGLL) phù hợp với đặc điểm nhận thức, tâm lí học sinh (HS) tiểu học, có tác dụng và hiệu quả rất lớn trong giáo dục. Tuy nhiên, ở tiểu học hiện nay, một số giáo viên (GV) khi được giao tổ chức HĐGDNGLL còn gặp nhiều khó khăn, lúng túng, do đó các HĐGDNGLL còn nặng tính hình thức, chất lượng thấp. Tổ chức HĐGDNGLL đòi hỏi người tổ chức phải có phương pháp và kinh nghiệm, sáng tạo. Để đáp ứng yêu cầu đó, việc *thiết kế quy trình tổ chức hoạt động (HĐ) ngoài giờ lên lớp ở tiểu học theo quan điểm HĐ học tập của HS* sẽ làm rõ hơn lí luận về tổ chức các HĐGDNGLL, góp phần nâng cao chất lượng đào tạo nghiệp vụ sư phạm cho GV tiểu học trong các cơ sở đào tạo hiện nay.

2. Xây dựng quy trình tổ chức một HĐGDNGLL

Tổ chức HĐGDNGLL cho HS tiểu học theo quan điểm HĐ học tập là tổ chức dưới dạng một HĐ học tập, nên phải có đầy đủ các thành tố của một HĐ tâm lí, diễn ra trong đời sống thực của HS. HĐGDNGLL muốn đạt kết quả cao, GV (hoặc người tổ chức) phải căn cứ vào bản chất HĐ tâm lí của HS, phải hình thành: động cơ, mục đích - nhiệm vụ và phương tiện HĐ học tập cho HS. Mỗi HĐ đều giải quyết được trọn vẹn một vấn đề nào đó do nhu cầu đặt ra, phải hình thành năng lực mới cho HS.

Căn cứ vào quan điểm học trong HĐ và bằng HĐ, chúng tôi đề xuất quy trình tổ chức một HĐGDNGLL theo quan điểm HĐ gồm 3 giai đoạn (10 bước) như sau:

1) Giai đoạn chuẩn bị (là quá trình logic - diễn ra ở bên ngoài HS (chủ thể HĐ), được căn cứ vào cấu trúc của nội dung HĐ cần tổ chức).

Bước 1: GV lựa chọn, đặt tên và xác định rõ mục tiêu, yêu cầu của HĐGDNGLL; đây là HĐ rất quan trọng, có ý nghĩa đặt cơ sở cho việc thiết kế các HĐ. Khi lựa chọn, GV căn cứ vào mục tiêu giáo dục của HĐGDNGLL, kiến thức, kĩ năng, kĩ xảo cần hình

thành ở HS để lựa chọn phương pháp và hình thức tổ chức HĐ cho phù hợp (nội dung và phương pháp có liên hệ biện chứng với nhau).

Bước 2: GV phân tích HĐGDNGLL thành cấu trúc logic tường minh (hình dung được nó trong nhận thức).

Bước 3: Phân bậc HĐGDNGLL thành các HĐ thành phần (thành các hành động, chuỗi thao tác).

Bước 4: Thiết kế thành các HĐ, chuỗi thao tác tương thích với logic của nội dung HĐGDNGLL.

2) Giai đoạn tổ chức HĐGDNGLL (là quá trình tâm lí - diễn ra ở trong chủ thể HĐ (HS), căn cứ vào đặc điểm tâm lí của HS và có sự tham gia tác động, chuyển hoá của các HĐ vật chất và HĐ tinh thần).

Bước 5: GV hướng đích, gọi động cơ HĐGDNGLL cho HS (nêu mục đích, yêu cầu...).

Bước 6: Hướng dẫn HS thực hiện các hành động, thao tác như đã thiết kế ở bước 4. Đây là bước quan trọng nhất, quyết định sự thành bại của HĐGDNGLL. Thông qua việc thực hiện chuỗi hành động, thao tác học (kể cả các thao tác vật chất và thao tác tinh thần), HS sẽ tự khám phá và kiến tạo tri thức, kĩ năng, kĩ xảo cho mình một cách tích cực, chủ động và sáng tạo.

Bước 7: Kiểm tra, đánh giá, điều chỉnh các HĐ cho đúng mục đích, yêu cầu.

3) Giai đoạn tổ chức đánh giá, rút kinh nghiệm

Bước 8: Phân tích, đánh giá kết quả HĐ.

Bước 9: Rút kinh nghiệm.

Bước 10: Khen thưởng hoặc phê bình (nếu có).

3. Ví dụ minh họa: "HĐ tham quan học tập tìm hiểu truyền thống giữ nước thời Lý, Trần" (Đối tượng HS lớp 4; địa điểm: Bảo tàng Lịch sử quân sự Việt Nam (Hà Nội); chủ đề: *Tìm hiểu truyền thống dựng nước và giữ nước*; mở rộng và củng cố kiến thức phần: *Nước Đại Việt thời Lý, Trần*; thời gian tổ chức: tháng 12 hằng năm).

1) Giai đoạn chuẩn bị

Bước 1. Lựa chọn và đặt tên HĐGDNGLL: Xác

* Trường Đại học sư phạm Hà Nội 2

định mục tiêu và yêu cầu giáo dục: thông qua HĐ tham quan bảo tàng giúp HS hiểu thêm về truyền thống lịch sử dựng nước và giữ nước của nhân dân ta. Lí do lựa chọn: mở rộng và củng cố kiến thức “*Nước Đại Việt thời Lý, Trần*”. Bảo tàng có rất nhiều nội dung phong phú và hấp dẫn cho việc học **Lịch sử** 4 và 5; đặt tên: “*HĐ tham quan học tập tìm hiểu truyền thống giữ nước thời Lý, Trần*”; lập kế hoạch chi tiết cho cuộc tham quan; kí hợp đồng với hướng dẫn viên làm các công việc theo yêu cầu đề ra.

Bước 2. Phân giải nội dung HĐ tham quan thành cấu trúc logic tường minh: Tiến hành tham quan giúp HS mở rộng và củng cố kiến thức về truyền thống giữ nước thời Lý, Trần, GV phải tìm hiểu về cấu trúc, nội dung trưng bày của bảo tàng để gắn ý đồ giáo dục theo mục tiêu giáo dục định sẵn. Xác định nội dung nào cần nhấn mạnh; khu nào phản ánh HĐ quân sự cho thời kì lịch sử; hiện vật nào là minh chứng cho các sự kiện lịch sử... từ đó, thiết kế các HĐ tương thích với mục tiêu GD.

Bước 3. Phân bậc HĐGDNGLL thành các HĐ thành phần: Trên cơ sở cấu trúc trưng bày và nội dung giáo dục của bảo tàng, phân chia HĐ tham quan lớn (bậc 1) thành các HĐ thành phần. Chẳng hạn, từ HĐ chung tìm hiểu về cách đánh giặc thời Lý, Trần, chia ra thành các HĐ nhỏ hơn (bậc 2).

Bước 4. Thiết kế thành các HĐ tương thích với nội dung HĐ: Toàn bộ HĐ lớn (tham quan học tập tại bảo tàng) chia thành các HĐ thành phần như: - **HĐ 1.** Tìm hiểu (sơ lược) về tổ chức và biên chế quân đội thời Lý, Trần; - **HĐ 2.** Xem và tìm hiểu lược đồ trận đánh trên sông Chông quân Tống lần 2, lược đồ trận chiến trên sông Bạch Đằng; - **HĐ 3.** Tìm hiểu vũ khí đánh giặc thời Lý, Trần; - **HĐ 4.** Tìm hiểu sơ lược cách đánh giặc thông qua diễn biến một vài trận đánh điển hình; - **HĐ 5.** Tìm hiểu về con người, sự nghiệp của người chỉ huy tiêu biểu: Lý Thường Kiệt, Trần Hưng Đạo; - **HĐ 6:** Tổng kết, chốt lại kiến thức...

2) Giai đoạn tổ chức HĐ

Bước 5. Hướng đích, gợi động cơ HĐ cho HS: GV (người tổ chức) nêu mục đích của buổi tham quan (cần lĩnh hội những kiến thức nào), đồng thời, nêu yêu cầu của HĐGDNGLL; HS tiếp nhận các yêu cầu, điều kiện phải thực hiện và chuẩn bị tâm thế bước vào HĐ...

Bước 6. Hướng dẫn HS thực hiện các hành động và thao tác như đã thiết kế: GV (hướng dẫn viên) nêu vấn đề, gợi mở, hướng dẫn HS làm các thao

tác vật chất có tính trực quan (quan sát, đo, ước lượng, lật, gỡ các hiện vật...); kết hợp với các thao tác tinh thần (phân loại, so sánh, đối chiếu, phân tích, khái quát hoá, cụ thể hoá, mô hình hoá...) để hình thành kiến thức về lịch sử đánh giặc của thời Lý, Trần. Các HĐ có thể là: - **HĐ 1.** Tìm hiểu tổ chức, biên chế quân đội thời Lý, Trần: GV giới thiệu sơ bộ, xen kẽ minh hoạ bằng mô hình hoặc sơ đồ tổ chức, biên chế của quân đội thời Lý, Trần. HS quan sát, ghi chép và trả lời các câu hỏi do GV đặt ra; - **HĐ 2.** Xem và tìm hiểu lược đồ trận đánh trên sông Chông quân Tống lần 2, lược đồ trận chiến trên sông Bạch Đằng (thực hiện các hành động: nghe giới thiệu và xem trực tiếp lược đồ; chú ý nhấn mạnh vị trí địa lí của nước ta ngày xưa có tên Đại Việt; xem và ghi nhớ các tuyến phòng thủ, nơi đóng quân; thực hiện các thao tác: ghi chép số liệu, sự kiện, so sánh, tưởng tượng, khái quát hoá, cụ thể hoá...); - **HĐ 3.** Tìm hiểu vũ khí đánh giặc: GV hướng dẫn, giải thích, minh hoạ cho HS xem các nhóm hiện vật vũ khí (dao, kiếm, các loại cung tên trong HĐ quân sự... Nhấn mạnh 3 cọc chông từ sông Bạch Đằng được sử dụng trong cuộc chiến chống quân Nguyên - lần thứ 3; - **HĐ 4:** Tìm hiểu sơ lược cách đánh giặc thông qua diễn biến một vài trận đánh điển hình. HS nghe thuyết trình, xem mô hình: lược đồ trận đánh trên sông Chông quân Tống lần 2; trận Bạch Đằng với 3 cọc chông từ sông Bạch Đằng chống quân Nguyên - lần thứ 3, các mũi tiến công của địch và hướng phản công của ta giúp HS thấy cách đánh thông minh, sáng tạo qua việc lợi dụng thủy triều để đặt cọc chông kết hợp với hỏa công, chọc thủng thuyền chiến của giặc; lợi dụng địa hình, địa vật trong mai phục, dùng vũ khí để tiêu hao lực lượng địch). Sau khi nghe và tìm hiểu, HS tự ghi chép, nêu các ý kiến cá nhân; - **HĐ 5:** Tìm hiểu về con người, sự nghiệp của người chỉ huy tiêu biểu (Lý Thường Kiệt,... qua các hiện vật và tư liệu tại bảo tàng); - **HĐ 6:** Tổng kết, chốt lại kiến thức...

Bước 7. Kiểm tra, đánh giá, điều chỉnh các HĐ cho đúng mục đích, yêu cầu: GV (người tổ chức) theo dõi, kiểm tra, đánh giá theo từng HĐ thành phần như thiết kế ở trên...

3) Giai đoạn tổ chức tổng kết đánh giá, rút kinh nghiệm

Bước 8: Viết thu hoạch, thảo luận, phân tích, đánh giá kết quả HĐ: GV nêu tóm tắt các HĐ tham quan,

đánh giá HĐ nào có hiệu quả, HĐ nào chưa đạt, kế hoạch thực hiện đến đâu. HS nêu kết quả thu hoạch, thảo luận về kiến thức thu được. GV chốt kiến thức, nhận xét toàn bộ HĐGDNGLL.

Bước 9: Phân tích nguyên nhân, rút ra bài học kinh nghiệm

Bước 10: Khen thưởng hoặc phê bình (nếu có).

4. Yêu cầu khi thực hiện quy trình

Khi tiến hành quy trình tổ chức một HĐGDNGLL, GV nên quán triệt các yêu cầu sau: - Xác định rõ mục tiêu HĐ, tránh cầu toàn về phương diện kỹ thuật tổ chức, quan trọng là đạt được hiệu quả giáo dục đã đề ra; - Các giai đoạn phải được tiến hành theo đúng trật tự tuyến tính như trên; khi tổ chức cho HS thực hiện các HĐ có thể làm gộp nhưng không được đảo lộn thứ tự tuyến tính đã xây dựng; - Khi thiết kế các HĐ phải tương thích với nội dung học tập, tránh làm hình thức hoặc nửa vời, bám sát mục tiêu giáo dục của môn học, đồng thời các HĐ phải phát huy tính tích cực, chủ động sáng tạo của HS; - Lựa chọn các phương pháp cho vừa sức, phù hợp đặc điểm, sở thích, khả năng, sở trường của HS, tránh lối áp đặt, nhồi nhét; - Các hình thức HĐ phải linh hoạt, sáng tạo và phù hợp với điều kiện cơ sở vật chất thực tế.

Trên đây là đề xuất về quy trình tổ chức các HĐGDNGLL cho HS tiểu học theo quan điểm HĐ. Qua việc thực hiện chuỗi các hành động và thao tác

(vật chất và tinh thần) đã thiết kế tương thích với nội dung HĐGDNGLL, HS tự khám phá và kiến tạo tri thức, kỹ năng, kỹ xảo cho bản thân. HS chủ động, sáng tạo trong học tập; kiến thức thu được là khoa học, vững chắc, góp phần nâng cao chất lượng dạy học và phát triển nhân cách HS. □

Tài liệu tham khảo

1. Bộ GD-ĐT. *Quyết định số 14/2007/QĐ-BGDĐT ngày 4/5/2007 về Chuẩn nghề nghiệp giáo viên tiểu học.*
2. Hồ Ngọc Đại. *Tâm lý học dạy học.* NXB Giáo dục, H. 1983.
3. Đặng Vũ Hoạt (chủ biên) - Hà Thị Đức. *Lí luận dạy học đại học.* NXB Đại học sư phạm, H. 2009.
4. Lê Văn Hồng (chủ biên) - Lê Ngọc Lan - Nguyễn Văn Thành. *Tâm lý học lứa tuổi và Tâm lý học sư phạm.* NXB Đại học quốc gia Hà Nội. 2001.
5. Nguyễn Sinh Huy - Nguyễn Văn Lê. *Giáo dục học đại cương.* NXB Giáo dục, H. 1997.
6. Phan Trọng Ngọ. *Tâm lý học hoạt động và khả năng ứng dụng vào lĩnh vực dạy học.* NXB Đại học quốc gia Hà Nội. 2000.

SUMMARY

Outside-classroom learning type, which suits to the cognitive and psychology features of primary school pupils, causes big impact and effectiveness in education. In the view of learning activity we would like to propose the procedure to organize one extra-curricular activity including three periods (10 steps) to contribute to improve the teaching quality and to develop the pupil's personality.

Yếu tố phi lời trong...

(Tiếp theo trang 13)

Tài liệu tham khảo

1. Phạm Minh Thảo. *Nghệ thuật ứng xử của người Việt.* NXB Văn hoá thông tin, H. 2003.

SUMMARY

Pedagogical communication is an art in which the teacher sometimes behaves as a real actor. The teacher not only has the professional knowledge and the pedagogical methods but the creativity in each class hour as well. The teacher should know how to «perform» his teaching goals to «public» - students in the most "beautiful" and efficient way with all his love, responsibility and professional passion. These things are contributed by the nonverbal factors in pedagogical communication.

Một số nguyên tắc tổ chức...

(Tiếp theo trang 15)

4. Jean-Marc Denomme - Madeleine Roy. *Tiến tới một phương pháp sư phạm tương tác.* NXB Thanh niên, H. 2005.
5. K. Bain. *What the best college teachers do.* Cambridge, Mass. Harvard University Press. 2004.

SUMMARY

Teaching interaction is a modern teaching approach: "focus on learners", increases the dialectical relationship in the teaching-learning environment. Applying the principles of the teaching organization based on interactive pedagogical perspective will help teachers identify teaching strategies, find flexible measures to organize a positive learning environment in the classroom.